

**TÜRK MÂNİLERİNDE GÜZEL, GÜZELLİK ANLAYIŞI VE
GÜZELLİK UNSURLARI**

**BEAUTIFUL, SENSE OF BEAUTY AND ELEMENTS OF BEAUTY
IN TURKISH “MÂNİ”**

*Bülent Kahraman ÇOLAKOĞLU**

Özet:

Bu çalışmanın temelini, Türk kültür hayatını yansıtan anonim halk edebiyatı mahsulü mâniler oluşturmaktadır. Türk kültür hazinelerinin korunması, bu hazinelere işlerlik kazandırılarak bunların kuşaktan kuşağa aktarılması amacıyla Türk milletinin güzel ve güzellik anlayışı, güzele/sevgiliye ait güzellik unsurları Türk mânilerinden hareketle tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu araştırmada verilerin anlamlandırılması sürecinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. “Demir, Necati (2013), *Türk Mânileri*, Ankara: Gazi Kitabevi.” künyeli kaynakta yer alan 4068 mâni incelenmiş, belirlenen amaç doğrultusunda bu mâniler üzerinde çözümleme ve değerlendirmeler yapılmıştır. Bu çalışmayla Türklerin çok eski dönemlerden bu yana son derece gelişmiş bir güzellik duygusuna, estetik zevk ve anlayışına sahip; güzelden alayan bir millet olduğu düşüncesi pekiştirilmiştir. Türk mânilerinde güzellik unsuru olarak *saç, kaş, kirpik, göz, ben, yanak-gamze, yüz, boyun-gerdan, bel, topuk, ten, boy, yaş, söz, gülüş, koku, süs-takı, yürüyüş, cilve/işve/eda/naz* mazmunlarının kullanıldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Mâni, Güzel, Güzellik, Güzellik Unsurları.

Abstract:

This study underlines the “mâni” which represents anonymous folk literature reflecting Turkish cultural life. Turkish nation’s sense of beautiful and beauty, the elements of beauty which belong to beauty/loved have been studied with reference to Turkish “mâni” in order to protect Turkish cultural treasures and ensure them to be inherited from generation to generation by functionalizing them. In the study, content analysis has been used in the process of data interpretation. 4068 “mâni”s which are in the source tagged with “Demir, Necati (2013), *Türk Mânileri*, Ankara: Gazi Kitabevi” have been examined and they have been analyzed and assessed in line with the predetermined purpose. With this study, it is consolidated that the Turks have always had advanced sense of beauty; they have always been a nation who has a taste for beauty and taste and sense of aesthetic since the old historical periods. It is observed that the poetic themes of *hair, eyebrow, eyelash, eye, beauty spot, cheek-dimple, face, cheek-dewlap, waist, heel, skin, age, speech,*

* Uzm. Öğretmen, İskitler Anadolu Teknik ve Anadolu Meslek Lisesi – Ankara
bkcolakoglu@hotmail.com

smile, smell, jewellery/ornament, deportment, coquetry/manner/affection are used as elements of beauty in Turkish "mâni".

Key words: Culture, Mâni, Beautiful, Beauty, Elements of Beauty.

GİRİŞ

Türk milletine özgü bir nazım şekli olan mâni; Türk milletinin duyma, düşünme, hayal etme, eğlenme, iletişim kurma vb. araçlarından biri olarak eşsiz Türk kültürünü bütünleyen önemli parçalardan biridir. Sözü edilen bütün-parça ilişkisinin açıklanması, çalışmamızın bağdaşıklık ve tutarlılık açısından örülüşünün daha sağlam sunulması adına bu bölümde kültürün ve mâninin tanımlarından yola çıkarak kültür-mâni ilişkisini ortaya koymaya çalıştık.

Kültürün Tanımı

Bir milletin hayatı algılayış ve yaşayış tarzı olan kültür, sözlük anlamıyla "Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünüdür." (TDK, 2011, s. 1558). Turhan'a (1969, s. 56) göre kültür, "Bir cemiyetin sahip olduğu maddi ve manevi kıymetlerden teşekkül eden öyle bir bütündür ki cemiyet içinde mevcut her çeşit bilgiyi, alâkaları, itikatları, kıymet ölçülerini; umumi tutum, görüş ve zihniyet ile her çeşit davranış şeklini içine alır. Bütün bunlar birlikte, o cemiyet mensuplarının genelinde ortak olan ve onu diğer cemiyetlerden ayırt eden hususi bir hayat tarzı temin eder." Bilgiç ise (1986, s. 27) kültürü, "Bir millete şahsiyetini veren, diğer milletlerle arasındaki farkı tespiti yarayan tarihin seyri içinde teşekkül etmiş, kendine has maddi ve manevi varlık ve değerlerin ahenkli bir bütünüdür." şeklinde tanımlar. Tural'a (1988, s. 52) göre kültür, "Tarih bakımından mevcudiyeti kesin olarak bilinen bir toplumun, sosyal etkileşme yoluyla nesilden nesile aktardığı manevi ve maddi yaşayış tarzlarının temsil ve tecelli bakımından yüksek seviyedeki bir bileşiği olan; sebebi ve sonucu açısından ise ferde ve topluma mensubiyet şuuru, özel bir kimlik kazandırma, bütünleşmiş kılma, yaşanan çevreyi ve şartları kendi hedefleri istikametinde değiştirme arzu ve iradesi veren; değer, norm ve sosyal kontrol unsurlarının belirlediği bir sistemdir." Ergin (1995, s. 19) kültür için "Bir topluluğu, bir cemiyeti, bir milleti millet yapan, onu diğer milletlerden farklı kılan hayat tezahürlerinin bütünüdür." der. Kaplan (2012, s. 29) ise kültürü, "bir toplumda, tabiatın dışında, insan elinden ve dilinden çıkan her şey" olarak ifade eder.

Yukarıdaki tanımlardan çıkarılabilecek ortak sonuç, kültürün bir milletin kimliği olduğu gerçeğidir. Bu yönüyle kültür; bir milleti tanıtan, onun nasıl bir millet olduğunu, niteliklerinin neler olduğunu ortaya koyan böylece o milleti diğerlerinden ayıran ve aynı milleti oluşturan bireyleri birbirleriyle kaynaştıran değerler, özellikler bütünüdür.

Mâni ve Özellikleri

Türk kültür hayatını yansıtan anonim halk edebiyatı ürünlerinden biri olan mâni, Türkçe Sözlük'te (2011, s. 1620) "genellikle birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri uyaklı olan, daha çok hecenin yedili ölçüsüyle söylenen halk şiiri" şeklinde tanımlanmıştır. Mâni ile ilgili pek çok tanımı birleştiren Çelik'e (2005, s. 17) göre mâni, "Çoğunlukla hece ölçüsünün yedili, çok az olarak da dört, beş, sekiz ve on birli kalıbıyla söylenen; kafiye örgüsü aaba veya baca şeklinde olan, bazı türlerinde mısra sayısı artsa bile çoğunlukla tek dörtlükten oluşan, her zaman ana tem olan sevginin yanında toplumu ilgilendiren tüm temaların işlendiği, anonim halk şiirinin en sevilen, en yaygın ve en eski türüdür."

Mânilere farklı bir açıdan yaklaşan Demir'e (2013, s. 13-17) göre mâni, Türk insanının duygusudur, düşüncesidir; gönlünün ve düşünce dünyasının tercümanıdır; falıdır, uğurudur; sevenin sevdiğine armağanı, sevgisine karşılık bulamayanın işittiği en kötü sözdür. Yüzlerce yıllık geçmiş olan mânilerin her biri, bir yaşayış tarzının, bir hayat tecrübesinin, bir ustalığın eseridir. Her mâni; Türkçe konuşan insanlar arasında millî bilincin, millî duyusun, millî duygu ve düşünce birliğinin göstergesidir. Ayrıca bu edebî tür; insan ile insan, insan ile tabiat, insan ile coğrafya, insan ile tarih, insan ile geçmiş ve gelecek nesiller arasında gönül bağı kurmaktadır. Bir iletişim ve/veya eğlence aracı olarak kına gecelerinde, düğünlerde, özellikle kadınların bir araya geldiği ortamlarda, imece usulü yapılan işlerde, gönül meselelerinin ifade edilmesinde, düşmana olan öfkenin dile getirilmesinde vs. konu sınırı olmadan söylenebilen mâniler, Türk milletinin duygu ve düşünce dünyasının aksettigi/aksettirildiği bir nazım türüdür.

Mâniler; yapıları, benzedikleri nazım biçimleri, söylendikleri yer, söyleniş amacı ve kuruluşlarına göre çeşitli şekillerde tasnif edilmektedir. (Çelik, 2005, s. 29).

Kültür-Mâni İlişkisi

Kültürü oluşturan önemli unsurlardan biri olan edebiyat, kültürün aynadaki aksine benzer yani kültür alanındaki her şeyin yansımaları edebiyatta bulunabilir (Kaplan, 2012, s. 11). Zira edebiyat; halkın, yaşantılarını, inançlarını, değerlerini; duygu, düşünce ve hayallerini sözlü veya yazılı bir şekilde ifade etme sanatıdır. Edebiyat, bir millete ait kültür verilerinin kayıtlarının tutulduğu arşivdir. O milleti, tarihin derinliklerindeki köklerine

kadar ulaştırabilen hafızadır. Bu bağlamda Türklerin, VI.-VIII. yüzyıldan yani tarihî kaynaklarla takip edebildiğimiz “yazılı edebiyat” döneminden çok daha öncelerine ait “sözlü edebiyat” ürünleri ile başlayan ve günümüze kadar varlığını sürdüren çok köklü ve zengin bir halk edebiyatı geleneği vardır. Halk edebiyatı, insan hayatının tüm evrelerini kapsar ve halkın ortak yaratıcılığından doğan kültür verilerini içine alır. Dolayısıyla Türk halk edebiyatı; Türk halkının hayatı yaşama tarzını, başından geçen olayları; duygu, düşünce ve hayallerini çeşitli biçimlerle ve türlerle ele alıp işler. Bunları “doğuş hususiyetleri ne olursa olsun anonim ve kolektif karakter taşıyan mahsuller (*mâniler, ninniler, türküler, ağıtlar, masallar, destanlar, efsaneler, menkıbeler, hikâyeler, fıkralar, atasözleri, bilmeceler*) ve köy seyirlik oyunları dediğimiz temsiller (*meddah, karagöz, ortaoyunu* ve hatta *kukla*)” (Elçin, 1993, s. 4) olarak ifade edebiliriz.

Millî kültür hazinelerimizden biri olan, halk arasında çok sevilen ve yaygın olarak kullanılan anonim halk edebiyatı mahsulü mâniler, çalışmamızın temelini oluşturmaktadır. Mânilerin ve yukarıda zikredilen diğer kültür ürünlerinin derlenip yazıya geçirilmesi, korunması, gelecek nesillere aktarılması, bunlar üzerinde akademik çalışmaların yapılması son derece önemlidir. Bizi biz yapan kültürümüzü büyük bir sorumluluk bilinciyle yaşatmak ve aynı zamanda bu sorumluluğu daha fazla yurttaşın hissetmesini sağlamak, duyarlı çabaları gerektirir. Bu bağlamda kültürümüze bir nebze de olsa katkıda bulunabilmek amacıyla Türk mânilerinden yola çıkarak Türk milletinin güzel ve güzellik anlayışını ortaya koymaya, güzele/sevgiliye ait güzellik unsurlarını belirlemeye çalıştık.¹

1. TÜRK MÂNİLERİNDE GÜZEL VE GÜZELLİK KAVRAMI

Güzel kavramı için Türkçe Sözlük’te örnekleriyle birlikte şu anlamlar verilmiştir:

“**güzel:** *sf.* **1.** Göze ve kulağa hoş gelen, hayranlık uyandıran, çirkin karşıtı: ‘*Güzel kız. Güzel çiçek.*’ ‘*Yalının en güzel odası bizimdi.*’ **2.** İyi, hoş: ‘*Güzel şey canım, milletvekili olmak!*’ - Ç. Altan. **3.** Beklenene uygun düşen ve başarı düşüncesi uyandıran: ‘*Güzel bir fırsat.*’ **4.** Soyluluk ve ahlaki üstünlük düşüncesi uyandıran: ‘*Güzel duygular. Güzel hareketler.*’ **5.** Görgü kurallarına uygun olan. **6.** Sakin, hoş (hava): ‘*Güzel bir gece.*’ **7.** Okşayıcı, aldatıcı, kandırıcı: ‘*Güzel vaatler.*’ **8.** Pek iyi, doğru: ‘*Güzel güzel amma!*’ **9.** *a.* Güzel kız veya kadın: ‘*Güzeller deniz kenarına geldikleri zaman âşıklar da kale burçlarına ve bedenlerine dolarlar.*’ - A. H. Çelebi. **10.** *a.* Güzellik kraliçesi. **11.** *zf.* Hoşa giden, beğenilen, iyi, doğru bir biçimde: ‘*Arabayı koştururken boyunlarındaki ziller güzel şingirdiyordu atların.*’ - R. Enis. **12.**

¹ Çalışma alanı “Demir, Necati (2013). *Türk Mânileri*. Ankara: Gazi Kitabevi.” künyeli kaynaktan yer alan 4068 mâni ile sınırlı tutulmuştur. 4068 mâni, içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir.

zf. Adamakıllı, şiddetli: ‘*Karıkoca bu kuzu yüzünden güzel bir kavga ettiler.*’ - Ö. Seyfettin.” (TDK, 2011, s. 1014).

Güzellik kavramı için de Türkçe Sözlük’te örnekleriyle birlikte aşağıdaki anlamlar verilmiştir:

“**güzellik:** **a. 1.** Estetik bir zevk, coşku, hoşlanma duygusu uyandıran nitelik, hüsün: ‘*Bizim bahkçı Süleyman doyamamış bu güzelliği seyretmeye.*’ - E. Şafak. **2.** Okşayıcı söz veya davranış, iyilik, yumuşaklık: ‘*Onu sertlik değil güzellik yola getirir.*’ **3.** Ahlak ve fikrî nitelikleriyle hayranlık uyandıran şey. **4.** Güzel olan bir kimsenin niteliği: ‘*Güzelliğin on para etmez / Bu bendeki aşk olmasa*’ - Âşık Veysel.” (TDK, 2011, s. 1015).

Çakmak’a (2012, s. 29) göre kö- “gör-” fiili ile bu fiilden türeyen köz “göz” kelimesi arasındaki anlamsal ilişki güzellik kavramının hareket noktasını teşkil eder. Bu durum, Türk’ün güzellik anlayışı ve Türk dilinin kavramlarını oluştururken hangi kaynağı ve aracı kullandığı hakkında bilgi verir. Türk dilinin en önemli özelliklerinden biri, kavramlaştırma sırasında doğadaki nesnelere dayanması; doğadaki nesnelere, biçimler, renklerden yararlanarak bir şeyi canlandırarak anlatmasıdır.

“*Güzellik* kavramını gösteren² başta *güzel* kelimesi olmak üzere Türkçenin tarihî şivelerinin çoğunda bu kavram için seçilen gösterenlerin *körük* > *körk* > *körg* > *görg*, *körtle* > *körkle* > *körgle* > *körklüg* > *körglüg* > *görklü*, (*körk+çek+*) > *gökçek*, *közel* > *gözel* > *güzel* hepsinin “göz” ismi veya “gör-” fiili ile ilişkili olması daha doğrusu kö- “gör-” fiilinin bütün bu gösterenlerin kökeninde yer alması güzellik kavramından Türk’ün ne anladığına dair fikir vermektedir. Türk’ün anlamlandırma dünyasında bu sıfatın; *göze hoş gelen*, *hoşa giden* şeylere verildiği anlaşılıyor.” (Çakmak, 2012, s. 29). Bu bağlamda Türk mânilerini güzel ve güzellik kavramı yönünden incelediğimizde *güzel* kelimesinin mânilerde daha çok isim ve adlaşmış sıfat görevinde kullanıldığı ve bu hâliyle (güzel) kızı / (güzel) kadını ifade ettiği görülmektedir. Ayrıca “*güzel*”in az da olsa farklı görevlerde ve anlamlarda kullanıldığı mâniler de mevcuttur. Bunlarla ilgili yurdumuzun çeşitli yörelerinden tespit edilen örnekler aşağıda verilmiştir. Bu türden yüzlerce örneğe rastlamak mümkündür:

² “Dildeki kelimeler, birer dil işaretidir. Saussure’e göre dil işareti (gösterge), işaretleyen (gösteren) ve işaretlenen (gösterilen) oluşur. İşaretleyen, dil işaretinin yani bir kelimenin zihnimizde canlandığı ses imajıdır, kelimenin sesidir; işaretlenen, dil işaretinin, kelimenin ifade ettiği kavramdır, anlamdır. İşareti kısaca şöyle ifade edebiliriz: işaret = işaretleyen + işaretlenen.

Dilimizde bu terimler şu kelimelerle de ifade edilmektedir: gösterge = gösteren + gösterilen.

Örnek: *kitap* = [*kitap*] + “*kitap*”

Bu eşitlikteki [*kitap*], kelimenin seslerini, “*kitap*” ise kelimenin anlamını gösterir.

Bir kelimenin sesi, onun anlamını, bir kelimenin anlamı onun sesini içerir (tazammun eder), hatırlatır: işaretleyen <=> işaretlenen” (Filizok, 2011).

Ah ne derim ne derim Şu dağlarda gezerim Senin gibi güzeli Başıma taç ederim (Fadime Bülbül- Erzurum)	Ala çorap örmedim Ayağıma giymedim Çok güzeller sevdim de Kıymet gibi görmedim (Gülcehal Akdeniz- Ordu)	Al elmanın dördünü Sev yiğidin merdini Seviyorsan güzel sev Çekme çirkin derdini (Ayşe Karakuş-Sivas)
Allı yazma bürünür Ucu yerde sürünür Benim sevdiğim güzel Nerelerde görülür (Fatma Kaplan-Mersin)	Ambarımda buğdayım Sereyim kurutayım Senin gibi güzeli Ben nasıl unutayım (Narin Ünlüer-Konya)	Bahçelerde gül gerek Güllere bülbül gerek Senin gibi güzele Bencileyin kul gerek (Tuncer Okan-Amasya)
Çam dibinde dururum Çama direk vururum Sevdiğim güzel olsun Ekmeksiz de dururum (Emine Aydın-Trabzon)	Dağların üstü duman Yârin pek güzel aman Bana yan gözle bakma Yakarım çıranı heman (Nani Tek-Ağrı)	Değirmen üstü çiçek Orak getirin biçek Benim sevdiğim güzel Orta boylu mor çiçek (Hülya Kılıç-K.Maraş)
Gökte yıldız sayılmaz Çiğ yumurta soyulmaz Şurda bir güzel ölmüş Ben gitmeden ayılmaz (Ferdane Yiğit-Samsun)	Hay hay taşı hay taşı Yapıda durmaz çay taşı Çirkin ile bal yenmez Güzel ilen taş taşı (Zeydari Öztürk- G.Antep)	Yeşil giyme yeşerir Yeşil yere döşenir Senin gibi güzeli Sevmeye kim üşenir (Ekrem Özcan-Aydın)
Armut dalda sallanır Sallandıkça ballanır Güzel kızın koynunda Ölmüş adam canlanır (Kadir Kural-Samsun)	Atladı geçti eşiği Sofrada kaldı kaşığı Ah olsun bu güzel kız Büyük evler yakışığı (Saniye Baktı-Nevşehir)	Ezanlar okunuyor Seccadem dokunuyor Yârımdan mektup geldi Ne güzel okunuyor (Yeter Bodur-Ordu)
Karşıda görünürsün Çarşafa bürünürsün İpek çarşaf içinde Ne güzel görünürsün (Mehmet Demir-Ordu)	Hava sıcak yaz güzel Mintan beyaz kız güzel Sakın beni unutma Defterine yaz güzel (Fatma Çakmak-Sivas)	Hayat bir yaprak Elbet bir gün düşecek En güzel hatıralar Bu defterde kalacak (Yüstra Korkulu-Bingöl)

Türk düşüncesinde *güzel* kelimesi çoğunlukla kız/kadın için kullanılırken bu kelimenin az sayıdaki mânide erkekler için de kullanıldığı tespit edilmiştir:

Ali'min abası var Sırtında yaması var Ali'm çok güzel ama Hayırsız anası var (Safinaz Dursun-Ordu)	Ali'min annesi var Harmanda yabası var Ali'yi çirkin derler Ne güzel babası var (Rükkat Demir-Ordu)	İndim dere dibine Düşüm çirkin eline Annem vermedi beni Güzeller güzeline (Kezban Topal-Ordu)
--	---	---

Tabakası aynalı
Şu oğlana varmalı
Oğlu çok güzel ama
Annesi olmamalı
(Çiçek Uzuner-Ordu)

Kayaların yılanı
Gel dolanı dolanı
Sen olsan sevmez misin
Böyle güzel oğlanı
(Abdülkadir Uzun-
Konya)

Ayakkabı giyerim
Üstü beyaz olursa
Kaynanamı severim
Oğlu güzel olursa
(Rabia Kara-Sivas)

Süt üstünde üzer
Annem kendini üzer
Üzme anne kendini
Damadın benden güzel
(Hâlîme Yüksel-Sinop)

Bisikletim aynalı
Şu oğlana varmalı
Oğlan pek güzel ama
Annesi olmamalı
(Zeynep Dikçal-Sivas)

Türk zihniyeti, yiğide de güzele de çirkin yâri yakıştırmamış, reva görmemiştir. O kadar ki güzelle çirkinin evli kalmasını uygun bulmamış, kocası çirkin olan güzele boşanmak için çaba göstermesini salık vermiş hatta emretmiştir. Ayrıca çirkin kıza/kadına ziynet eşyasını bile çok görmüş; çirkinin, güzele güzellik katan süsün/takının en güzelini takması hâlinde dahi hiçbir şeyin değişmeyeceğini vurgulamıştır:

Gedikten aşan gelin
Al yeşil kuşan gelin
Kocan çirkin sen güzel
Gayret et boşan gelin
(Nimet Karahan-Sivas)

Kır atım kaşınacak
Güzeller okşanacak
Hükûmetten haber var
Çirkinler boşanacak
(Osman Çelik-Ordu)

Su gelir akmayınan
Ne olur bakmayınan
Çirkin güzel mi olur
Sarı altın takmayınan
(Deste Ceylan-Yozgat)

Kayadan aşan gelin
Al yeşil kuşan gelin
Kocan çirkin sen güzel
Gayret et boşan gelin
(Havva Eryılmaz-Manisa)

Kiraz ayının onunda
Petekler verir oğul
Sen güzel kocan çirkin
Düş dereye de boğul
(Hatice Terzi-Rize)

Ufacık ayaklıyım
Odalarda saklıyım
Bana çirkin almayın
Güzele meraklıyım
(İbrahim Güler-Malatya)

Kayadan aşan gelin
Gel kostak kostak gelin
Kocan çirkin sen güzel
Gayret et boşan gelin
(Halime Ünal-Ankara)

Al elmanın dördünü
Sev yiğidin merdini
Seviyorsan güzel sev
Çekme çirkin derdini
(Ayşe Karakuş-Sivas)

Sevilen, güzel olmasa bile seven için dünya güzeldir. Bu anlayışa birkaç mânide rastlayabiliyoruz:

Mecidiye bölünür
Nerden baksam görünür
Ellere çirkin yârim
Bana güzel görünür
(Ayşe Korkmaz-K.Maraş)

Sarı çitim sendedir
Bir ucu da bendedir
Dünya güzeli olsa
Yine gönlüm sendedir
(Dürdane Arslan-Tokat)

Düzmahalle içinde
Çıramı yakamadım
Nice güzeller gördüm
Kız senden bıkamadım
(Meryem Elikçi-Ordu)

Kahve piştiği yerde	Defimin düzeni yok	Kavaktan uzununu yok
Pişip taşıdığı yerde	Çalanın hezeni yok	Dalında üzümü yok
Güzel çirkin aranmaz	Çıktım çöplük başına	Çok yerler gezdim ama
Gönül düştüğü yerde	Yârimden güzeli yok	Yârimden güzeli yok
(Ali Çiğdem-Sivas)	(Kevser Zor-Sivas)	(Hayriye Musaoğlu-Samsun)

Güzel/güzellik, aynı zamanda hercai gönüllerin tesellisidir:

Pencerede pul buldum	İndim dereye durdum
Yârim evlenmiş duydum	Hançerime kın buldum
Evlenirse evlensin	Çok sallanma sevdiğim
Ondan güzelini buldum	Senden güzel yâr buldum
(Halit Meral-Yozgat)	(Gönül Yerlikaya-Artvin)

Çalışma evrenimizdeki mânilerde *güzellik* kavramının, sıklık bakımından *güzel* kavramından çok daha az kullanıldığı tespit edilmiştir. *Güzellik* kelimesinin geçtiği mânilerde *güzellik*, üstün bir vasıf olarak ele alınmıştır:

Allı şalvar giyersin	Armut daldan asılsın	Dağda keçi yayılır
Neden boynu eğersin	Narcığım nasılsın	Kız saçların sayılır
Güzellikte eşin yok	Senin bu güzelliğin	Bu ne kadar güzellik
Niçin bekâr gezersin	Romanlara yazılsın	Seni gören bayılır
(Hediye Işık-Manisa)	(Mehmet Ali Bulut-Elazığ)	(Ali Yuvarlak-Ordu)

Irmağın geçeleri	Karınca kaderince	Yaylaya gidesice
Yâr kaldır peçeleri	Karınca giderince	Gülleri solasıca
O güzellik sendeyken	Kız güzelliğin olsun	Bu ne kadar güzellik
Kandırırısın niceleri	Kaderin olmayınca	Koynuma giresice
(Muhibe Yurdakul-Ordu)	(Rükkat Demir-Ordu)	(Nafiye Bingöl-Ordu)

Sen kimin kızıydın	Pencereden bakıyor
Elmadan kırmızıydın	Eli çorap dokuyor
Bu ne kadar güzellik	Şu kızın güzelliği
Sabah yıldızı mısın	Beni candan yakıyor
(Mehmet Özdin-Trabzon)	(Bahriye Ergün-Samsun)

Güzeller arasında *güzellik* yönüyle bir çekişme olduğundan söz edilebilir. Ayrıca Türk düşünce yapısında erken yaşta evlenmenin, âdet olduğu hatta bir yönüyle *güzellik* ve maharet alameti sayıldığı anlaşılmaktadır. Güzel olan, tez vakit evlenendir; bekâr gezmeyendir:

Bisiklette gezersin	Bisiklete binersin	Allı şalvar giyersin
Karıncayı ezersin	Karıncayı ezersin	Neden boynun eğersin
Madem benden güzelsin	Madem benden güzelsin	Güzellikte eşin yok
Niçin bekâr gezersin	Niçin bekâr gezersin	Niçin bekâr gezersin
(Hatun Çıtak-Tokat)	(Esme Eğri-Sivas)	(Hediye Işık-Manisa)

Karanfilsin bibersin
Köyümüzde dilbersin
Ben sana meyil vermem
On beşinde gidersin
(*Rasim Özdemir-Ordu*)

Uzun saçlı güzelim
Gel on sekiz yaşına
Beş bin lira kazandım
Harcayayım peşine
(*Rükkat Demir-Ordu*)

Denizin dibi derin
Yeşil seccade serin
Ergenler evleniyor
Yârimi bana verin
(*Hasan Mert-Ordu*)

İki tahta çaktılar
Arasından baktılar
Ben küçücük bir kızdım
Bana nişan taktılar
(*Burhan Güler-Malatya*)

İnce çöp inceçük
Benim yaşım genceçük
Heves ettim evlendim
Yatmadım bir geceçük
(*Zarife Gadik-Ordu*)

“Güzel”i “göze hoş gelen” anlamıyla karşılayan Türk mantığı; göz ile görme eylemi arasında kurduğu doğal ilgiyi, görmenin gerçekleşebilmesi için gerekli olan ışık ile *güzel* arasında da kurmuştur. Dolayısıyla *güzeli*, ışık kaynağı olan güneşe, aya, yıldıza vs. benzetmiş; bu yönüyle *güzeli*, göz kamaştırıcı veya göz alan deyimlerle de nitelemiştir. Türk destanlarında, divan ve halk edebiyatı ürünlerinde sevgilinin güzelliğini anlatmak için ışık ve ışıkla ilgili ögelere sıkça rastlamak mümkündür (Çakmak, 2012, s. 29-30). İncelemeye çalıştığımız Türk mânilerinde de ışık ve ışık kaynağı olan nesnelere *güzele/güzelliğe* delalet ettiği görülür:

Tiren gelir yanaşır
İçi dolu çamaşır
Kızlar giymiş kuşanmış
Bakan gözler kamaşır
(*Suna Ünalın-Sivas*)

Gökte yıldız yüz altmış
Kaşların kalem çatmış
Beni haktan yaratmış
Seni nurdan yaratmış
(*Fadime Solmaz-Mersin*)

Nuru ile yaylattım
Düğünlerde oynattım
Bilemedim kıymetini
Seni nazara uğrattım
(*Elişe Parlak-K.Maraş*)

Yayla çiçeği misin
Yuvarlan da gel bana
Güneş misin ay mısın
Vurulacağım sana
(*Rabia Altınışık-Artvin*)

Gökte yıldız yüz altmış
Kaşların keman çatmış
İnsanları topraktan
Yâri nurdan yaratmış
(*Kevser Zor-Sivas*)

Mâni bilirim altmış
Kaşların niye çatmış
İnsanoğlu taş toprak
Seni nurdan yaratmış
(*Nazmiye Turgut-Yozgat*)

Kadırga'nın başında
Gelir oturur kızlar
Bilmeyenler sanır
Yere inmiş yıldızlar
(*Güner Çolak-Trabzon*)

Gel benim ay ışığım
Bal iman karışığım
El yanında küskünüm
Tenhede barışığım
(*Zehra Çiğdem-Sivas*)

Gökte yıldız yüz altmış
Mevlâ'm neler yaratmış
Anası şöyle böyle
Kızı mumdan yaratmış
(*Osman Çelik-Ordu*)

Gökte yıldız yüz atmış
Mevlâ'm neler yaratmış
Annesi çölden çöpten
Kızını elmas yaratmış
(*Rükkat Demir-Ordu*)

Sen kimin kızısın
Elmadan kırmızısın
Bu ne kadar güzellik
Sabah yıldızı mısın
(*Mehmet Özdin-Trabzon*)

Yüksekten su akar mı
İnsan gönül yıkar mı
Ay gibi yâri olan
Hiç yıldıza bakar mı
(*Arife Karataş-Sivas*)

2. TÜRK MÂNİLERİNDE GÜZELLİK UNSURLARI

İslamiyet'in kabulünden önce henüz yerleşik hayata geçilmeyen dönemlerde Türk toplumundaki en büyük değer “kahramanlık”tı. Kahramanlık, vücut kuvvetini ve savaşma kabiliyetlerini sergileme şeklinde

ortaya çıkardı. Böyle bir toplumda kadının; erkekte güç, kuvvet, cesaret, yiğitlik, kahramanlık vb. vasıflar araması elbette doğaldı. Aşkın, duygu ve hayallerin kahramanları harekete geçiren bir etken olmadığı bu devrede erkek de kadında kendisi için en yüksek kıymet olan kahramanlık özelliklerini ve annelik meziyetini arardı (Kaplan, 1988, s. 25-26). Bunun yanı sıra “kutsal unsurların *at, avrat, silah* olarak kabul edildiği Türk toplumunda kadın, güzellik konusunda da ayrıcalıklı kabul edilir. Türk kadınının fiziki özelliklerini çeşitli kaynaklarda açıkça görmek mümkündür. Örneğin, en önemli halk edebiyatı mahsullerimizden Dede Korkut Hikâyeleri’nde kadının tarifi dikkat çekicidir:

*Beri gelsene başım bahtı, evim tahtı!
Evden çıkıp yürüyende selvi boylum,
Kurulu yaya benzer çatma kaşım,
İkiz badem sığmayan dar ağızım,
Güz elmasına benzer al yanakım,
Kadınım, direğim, dölğim!*

Manas destanında ise kadın; *rüzgârda saz gibi sallanan, pembe yüzlü, su gibi şeffaf çehreli, kaz gibi uzun ve güzel boyunlu, ince belli* olarak betimlenir.” (Yılmaz, 2004, s. 113).

Gönül verilen veya tasavvur edilen güzel yahut sevgili, divan edebiyatının en önemli konularından birini teşkil eder. Bundan dolayı onu anlatmak için çok fazla sıfat kullanılmış ve sevgilinin uzuvlarıyla ilgili pek çok benzetme yapılmıştır (Şahin, 2011, s. 1852). Divan şiirinde, her yönüyle güzel olan sevgilinin güzelliğine güzellik katan unsurlar söz konusudur ki bu unsurların çoğu kafada toplanmıştır (Eyduran, 2010, s. 178). Gürbüz’e (2010, s. 248-250) göre bunlar; “saç, alın, kaş, göz, kirpik, yüz, yanak, ayva tüyü, ben, diş, dudak, söz, ağız, çene, boyun, gerdan, göğüs, parmak, el, bilek, kol, boy, bel, baldır, ayak gibi fiziksel özelliklerin dışında naz, işve, ceviri, nezaket ve yürüyüş”tür.

Halk şiirindeki güzele/sevgiliye ait güzellik unsurları ile divan şiirinde kullanılan güzele/sevgiliye ait güzellik unsurlarının bazı farklılıklar dışında aynı olduğu söylenebilir.

Türk-İslam medeniyet ve kültür dairesinde ortaya konan eserlerin ortak özelliği İslami dünya görüşüne göre hazırlanmış olmalarıdır. Bu eserlerin dayandığı kaynaklar; Kur’an ve hadisler, peygamber ve evliya hikâyeleri, tasavvufî eserler; Arap, Fars ve Hint edebiyatlarından tercüme edilen ve uyarlanan çeşitli eserler ile yerli ve millî malzemedir. Bu ortak malzemedeki seçilenleri öğrenme tarzı, bunların işleniş ve edebiyata yansımaları farklı edebiyat biçimlerinin oluşmasına neden olmuştur. Bu sebeple divan edebiyatı ve halk edebiyatına ait eserlerde sergilenen dünya görüşleri, hayata bakış biçimleri hiçbir zaman birbirine uzak olmamıştır (Günay, 1999, s. 227). Aynı kültür kaynağından beslenen divan ve halk edebiyatı şairleri; aynı

mazmun, mecaz ve benzetme ögelerini küçük değişiklikler yaparak ortaklaşa kullanmışlardır (Artun, 1995).

İncelemeye çalıştığımız Türk mânilerinde tespit ettiğimiz güzellik unsurları şunlardır:

2.1. Saç: Türk mânilerinde güzelin/sevgilinin saçıyla ilgili perçem, zülûf, kâkül ifadeleri yer alır:

Gözlerin mavi mine Vuruldu perçemine Aşkın beni çevirdi Ashı'nın Kerem'ine (<i>Durdane Toy-Kayseri</i>)	A kara kız kara kız Saçlarını tara kız Gönlüm uçtu yuvadan Perçeminde ara kız (<i>Cemile Erol-Manisa</i>)	Mâni mâni masmâni Zülûfünden as beni Ya kapıda kul eyle Ya bacanda kes beni (<i>Hasan Ocakçı-Sivas</i>)
Kayalardan kayarım Yâr zülûnünü tararım O yâr benim olmazsa Gece gündüz yanarım (<i>Hüsne Kavak-Sivas</i>)	Ah n'apayım n'apayım Şaştım nerden öpeyim Al zülûn bir yana Al yanaktan öpeyim (<i>Ayşe Gülseven-Ş.Urfa</i>)	Gidiyorum eyle beni Zülfe bağla beni Dostumdan düşmanın çok Tenhada kolla beni (<i>Fatma Ekisi-Kastamonu</i>)
Ah o beni o beni Kâkül örtmüş o beni Ben yârimi unutmam Unutsa da o beni (<i>Fakı M. Aşar-Osmaniye</i>)	Ekin ekilen yere Sapı bükülen yere Can kurban canım kurban Kâkül dökülen yere (<i>Asiye Güler-Yozgat</i>)	

Güzelin/sevgilinin saçıyla ilgili örgü/örülü, uzun, kalın telli, dağınık, sallanan, bıldırcın, samur gibi sıfatlar kullanılır. Sevgilinin saçı, âşığın aklını başından alır; âşık, o saçın bir teline kurban olur. Paha biçilemeyen o bir tel saç, aynı zamanda âşığın yarasının ilacıdır:

Saçın uzun öreyim Geç karşıma göreyim Aç kollarını da gel Yâr olduğun bileyim (<i>Faika Soytürk-Ordu</i>)	Bu gün ayın on dördü Kız saçını kim ördü Ördüyse yâr ördü Yârin ördüğünü kim gördü (<i>Hacer Kirazcı-Niğde</i>)	Küp üstünde pastırma Kız saçını kestirme Kestirirsen az kestir Sen yâri küstürme (<i>Ayşe Kabasakal-Çorum</i>)
Omuzunda saçların Gören desin maşallah Bizim evde gelin yok Sen olursun inşallah (<i>Mehmet Demir-Ordu</i>)	Dağda keçi yayılır Kız saçların sayılır Bu ne kadar güzellik Seni gören bayılır (<i>Ali Yuvarlak-Ordu</i>)	Fadik suya gidiyor Saçı talim ediyor Topla o saçlarını Benim aklım gidiyor (<i>Rükkat Demir-Ordu</i>)
Gidiyom yolum uzak Elimde çingil orak O sallanan saçları Dola boynuma bırak (<i>Kezban Topal-Ordu</i>)	Gırandan aştı gelin Bıldırcın saçlı gelin Gelişinden bellidir Dokuz oynaşlı gelin (<i>Zeynep Bağcı-G.Antep</i>)	Kapında tozlu taşım Akıyor gözüm yaşım Aklım başımda aldın Samur saç kömür kaşım (<i>Fatma Çakmak-Sivas</i>)

Geline bak geline Kına yakmış eline Gelin gurban olayım Saçının bir teline (<i>Hâlime Kılıç-Yozgat</i>)	Gidiyorum ağlama Karaları bağlama Saçlarından bir tel ver İlaç olsun yarama (<i>Rükkat Demir-Ordu</i>)	Rafta var altın sini Vallaha sevdim seni Her saçına bin altın Verseler vermem seni (<i>Güldane Aslan-Sivas</i>)
---	--	---

Güzellik unsurlarından saçın rengi genelde siyah/kara olmakla birlikte bazen sarıdır:

Siyah saçlar yan olur Görenler hayran olur Aysel senin yüzünden Kavga olmaz kan olur (<i>Nuriye Kadaş-Sivas</i>)	Saçın sarı sen sarı Kemençeye tel olur Akar arının balı Kucağına göl olur (<i>Emine Gönül-Ordu</i>)
--	---

2.2. Kaş: Hilal, keman (yay), kalem (siyah ve biçimli) sıfatları ile nitelenen kaş, çoğunlukla siyah/karadır; birkaç mânide ise sarıdır. Bazen çatık kaşlı olan sevgilinin kara kaşlarının arası, öpülesi hatta kurban olunası yerdir. Kaşı-gözü yönüyle kırlangıca benzetilen sevgilinin kaşları kalın, sık ve siyahtır. Güzelin ferman yazan kaşlarıyla gözlerinin uyumu o kadar etkileyicidir ki onları gören konuşma engelli olsa bile dillenir:

Şeftali ağaçları Türlü çiçek uçları Yaktı yandırdı beni Yârin hilal kaşları (<i>Emine Gönül-Ordu</i>)	Bucak'ın ağaçları Melli'nin taşları Tıpkı kemana benzer Sevdiğimin kaşları (<i>Fatma Ünal-Burdur</i>)	Keklik ne gezer taştta Kudret kalemi kaştta Ben bugün yârî gördüm Akıl ne gezer başta (<i>Fatma Özbey-Adana</i>)
Kaşların karasına Gül koydum arasına Seni merhem dediler Gönlümün yarasına (<i>Suna Taşkıran-Kars</i>)	Evlerinin önü taşlı Sevdiğim kara kaşlı Küstürüp el içinde Koyma gözleri yaşlı (<i>Nermin Uzun-Ankara</i>)	Kaşın sarı sen sarı Onu kim ayıracak Kalk gidelim sevdiğim Bizi kim arayacak (<i>Mehmet Demir-Ordu</i>)
Mâni bilirim atmış Kaşların niye çatmış İnsanoğlu taş toprak Seni nurdan yaratmış (<i>Nazmiye Turgut-Yozgat</i>)	Sık sık kaşların çatar Kırpikleri ok atar Ağzında manav açmış Dudakları kiraz satar (<i>Fatma Çakmak-Sivas</i>)	Dalgalı su geliyor Taşların arasından Eğil eğil bir öpem Kaşlarının arasından (<i>Abdullah Çiftçi-Bingöl</i>)
Kaşların karasına Kurbanım arasına Ne zaman alacaksın Al yorgan arasına (<i>Cemal Bülbül-Erzurum</i>)	Giresun uzun çarşı Dükânlar karşı karşı Öyle bir yâr sevdim ki Ela göz kalın kaşlı (<i>Saibe Kılıç-Giresun</i>)	Kanatlı kapısında Bu sevda hepisinde Yârimin kaşı gözü Kırlangıç yapısında (<i>Pembe Doğan-Sivas</i>)
Leyla'mın bakışları Ferman yazar kaşları Leyla benim olursa Yıkarım yokuşları (<i>İpek Soytürk-Ordu</i>)	Su gelir millendirir Çayırı çillendirir Şu kızın kaşı gözü Ahrazı dillendirir (<i>Meliha Kayaalp-Yozgat</i>)	

2.3. Kirpik: Güzele/sevgiliye ait güzellik unsurlarından biri olan kirpik, mânilerde uzun olup kaşa değmesiyle veya sıklığıyla ele alınır. Ayrıca sinirlenen, öfkelenen sevgili kaşlarıyla yay kurar ve kurduğu bu yayla ok olan kirpiklerini âşığa fırlatır:

Evimin direkleri
Yârimin kirpikleri
Çok hoşuma gidiyor
O yârin dedikleri
(Fatma Pişginel-Kayseri)

Kirpiği ok sevdiğim
Kaşları sık sevdiğim
Eller meclisten çıkmış
İçinde yok sevdiğim
(İraz Bahar-Sivas)

Dağlar taşa yukarı
Kirpik kaşa yukarı
Sallan da gel göreyim
Bir yol başa yukarı
(Fatma Çakmak-Sivas)

Sık sık kaşların çatar
Kirpikleri ok atar
Ağzında manav açmış
Dudakları kiraz satar
(Fatma Çakmak-Sivas)

2.4. Göz: Güzelin/sevgilinin en güzel yeri âşığa bakan gözleridir. Son derece etkileyici olan gözler; akli baştan alıcı, hükmedici özelliklere sahiptir. Zira âşık, güzelin/sevgilinin gözlerine kendini kurban olarak sunar. Kara/kömür renkli göz; sevgilide en çok aranan, en çok tercih edilen gözdür. Ardından ela, yeşil, mavi ve çakır (açık mavi, hareli ela) renkli gözler gelir. Gözler, özellikle buğulu ve kara gözler, güzelin sevdiğini belli ederken sürmeli gözler insanı şaşkına çevirir. Kara kaşlı, ela gözlü bir güzele sevdalananın başı dertten kurtulmazken bu derdin devası da yine sevgilinin şirin gözleridir. Güzelin/sevgilinin kaş-göz uyumunun tesiri o kadar güçlüdür ki olağanüstü hadiselerin gerçekleşmesine bile vesile olabilir:

Denizlerden derin
Rüzgârlardan serin
Senin en güzel yerin
Bana bakan gözlerin
(Kezban Haldan-Samsun)

Bir elman var değil mi
Şu gelen yâr değil mi
Yârin şirin gözleri
Derde deva değil mi
(Mehmet Ereğ-Ordu)

Duvağı telli gelin
Gümüşten elli gelin
Buğulu gözlerinden
Sevdiğin belli gelin
(Demirci Hoca-K.Maraş)

Su gelir millendirir
Çayırı çimlendirir
Kız senin kaşın gözün
Dilsizi dillendirir
(Abdülkadir Gündoğdu-Tokat)

Altın yüzük var benim
Parmağıma dar benim
Güzellerin içinde
Kömür gözlü yâr benim
(Zeynep Toraman-Malatya)

Teli duvaklı gelin
Pamuktan elli gelin
Kara gözlerinden
Sevdiğin belli gelin
(Emine Özbek-Isparta)

Kaşların karaymış
Gözlerin elaymış
Al sevdamı başımdan
Çekmesi belaymış
(Sebahat Şenel-Samsun)

Madımak biter oldu
Herkeseye yeter oldu
Kömür gözlü sevdiğim
Burnuma tüter oldu
(Bedriye Özkan-Sivas)

Şu Akdağ'ın kızları
Kara kara gözleri
O gözlere bakarken
Yitirdim öküzleri
(Aynur Ülkü-Yozgat)

Bizim köyün kızları Sürmelidir gözleri Gözlerine bakarken Kaçırdım öküzlere (<i>Aytekin Küçük-Adana</i>)	Ata binetim geldi Çayda inetim geldi Ela gözlü o yâri Yine göresim geldi (<i>Hacer Kirazcı-Niğde</i>)	Bağ bayır beyaz sümbül Yolunu gözler bülbül Ela gözlü sevdiğim Senin içindir bu gül (<i>Ahmet Terzi-K.Maraş</i>)
Sarı saçlı kızlara Sekiz telli sazlara Kurban olayım yârim O sürmeli gözlere (<i>Fatma Karagöl-Ordu</i>)	Kareysar'ın düzleri Sürelim öküzlere Hangi yandan öpeyim O sürmeli gözleri (<i>Ayşe Kılıç-Giresun</i>)	Aksaray güzel ama Yolu yokuş olmasa Durman ben buralarda Yeşil gözlü yârim olmasa (<i>Sedef Çalışkan-Aksaray</i>)
Yaprak gözlü yârim Dünya güzeli yârim El duydu âlem duydu Bile gezelim yârim (<i>Hacı Öncü-Ordu</i>)	Bahçelerde üzerlik Yaprağı delik delik Pembe yanak üstüne Mavi gözler nazarlık (<i>Ali Kocaman-Adana</i>)	Elmalar alıçalar Kız gözün mavi çalar Yalavuz yola çıkma Seni bir avcı çalar (<i>Mükerrem Bulak-Elazığ</i>)
Tokat'tan aldım bakır Yârimin gözleri çakır Tokat'ın güzeline Kurban olsun bu fakir (<i>Hatun Çıtak-Tokat</i>)	Yün üstünde mahrama Çakır gözlüm ağlama Gitsem yine gelirim Karaları bağlama (<i>Fatma Ünal-Burdur</i>)	

2.5. Ben: Güzellik unsurlarından ben, güzelin/sevgilinin en önemli ayırt edici, tanıtıcı, belirleyici nişanlarından biridir. Âşık -güzeller arasında bile olsa- kaybettiği sevdiğini, onun vücudunun çeşitli yerlerindeki (yüz, yanak, kaş, göz, gerdan, kol gibi) çifte benlerinden tanır. Sevgilinin çifte benlerini görenler, ona hayran olup gönüllerini kaptırır:

Çayın öte izinde Ceylan oynar izinde Ben yârimi tanırım Çifte ben var yüzünde (<i>Gülfiye Kara-Sivas</i>)	Mâni bilirim elli Yitirsem yârim belli Ben yârimi bilirim Yanağı çifte benli (<i>Meliha Kayaalp-Yozgat</i>)	Toprağında taşında Benleri var kaşında Sen bahar içindesin Bense ömrün kışında (<i>Nafiye Kaplan-Antalya</i>)
Mâni bilirim elli Yitirsem yârim belli Ben yârimi bilirim Sağ gözü çifte benli (<i>Bekir Koçak-Yozgat</i>)	Mâni bilirim elli Yitirsem yârim belli Ben yârimi tanırım Gerdanı çifte benli (<i>Nimet Karahan-Sivas</i>)	Mâni belledim elli Yitirsem yârim belli Ortaokulun içinde Sağ kolu çifte benli (<i>Meral Özkan-Sivas</i>)
Mâni bilirim elli Yitirsem yârim belli Ben yârimi tanırım Sağ yanı çifte benli (<i>Emine Doğan-Sivas</i>)	Yüzünde çifte benler Hayran oldu görenler Bilmem nasıl vazgeçer Sana gönül verenler (<i>Fatma Ünal-Burdur</i>)	

2.6. Yanak, Gamze: Yanak, yüz güzelliğini meydana getiren unsurlar içinde en geniş yeri kaplar. Bazı insanların yanaklarında doğal olarak bulunan özellikle gülme esnasında beliren gamze de güzelin, güzelliğine ayrı

bir özellik katar. Güzel; al, kırmızı, pembe yanaklıdır. Bundan dolayı yanak, gül ve elma gibi nesnelere benzetilir. Güzelliğiyle baştan çıkartıcı özelliğe sahip olan yanağın örtülmesi gerekir. Pembe yanakla mavi gözün son derece etkileyici uyumu görenleri kıskandırır. Âşık, güzelin yanağını daima öpme arzusundadır hatta duygularını kontrol edemeyen âşık, cezasının karakolda dayak olduğunu bile bile sevgilinin yanağını ısırma isteği bile gösterebilmektedir. Zira güzelin yanağından alınacak bir buse, âşığın gönlünü ferahlatacak, yüreğini tazeleyecektir:

Kara üzüm bağında Gamzesi yanağında Kara gözlü sevdiğim On üç on dört yaşında (Muzaffer Eker-Ankara)	Ah napayım napayım Şaştım nerden öpeyim Al zülfün bir yana Al yanaktan öpeyim (Ayşe Gülseven-Ş.Urfa)	Bahçelerde üzerlik Yaprağı delik delik Pembe yanak üstüne Mavi gözler nazarlık (Ali Kocaman-Adana)
Bu gün hava serindir İnme deniz derindir Güzeller seyre çıkmış Al yanaklı kimindir (Fadime Solmaz-Mersin)	Eski yolda çanak var Kızlarda kırmızı yanak var O yanaktan bir öpsem Karakolda dayak var (Vasfiye Argu-Sivas)	Harman yeri yaş yeri Has yürü yavaş yürü İki yanak üzeri Otuz iki diş yeri (Mehmet Demir-Ordu)
İstanbul kavakları Titreşir yaprakları Sakızlı güle benzer Yârimin yanakları (Fatma Çakmak-Sivas)	Kulaklarda kirazlar Elma yanaklı kızlar Dallardaki kayısılar Gelin toplayın kızlar (Nezaha Şişman-Malatya)	Kayadan güzel indi Suya bir güzel indi Her yanaktan bir öptüm Yüreğim tazelandı (Meryem Elikçi-Ordu)

2.7. Yüz: Güzelin/sevgilinin yüzünün güzelliğine güzellik katan unsurlardan biri bendir. Yüz, güzelliği yönüyle güle benzetilir. Sevgilinin güzel yüzünü seyre doyamayan âşık, sevgilinin bir kez yüzüne gülmesi karşılığında ölmeyi dahi kabul eder. Güzelin yüzünü herkes görmek ister. Dolayısıyla yüz, nazarların isabet ettiği nazargâhtır. Güzel, isterse âşığını yüzüne kurban edebilir. Sevgilinin yüzünün hasretini çeken âşık, onun yüzünü görebilmek için uzun mesafeler kateder. Dargın olan sevenlerin barıştığını gösteren işaret; sevgilinin, âşığının yüzüne bakıp ona gülmesidir. Bu gülüş, âşığın derdinin ilacıdır:

Yüzünde çifte benler Hayran oldu görenler Bilmem nasıl vazgeçer Sana gönül verenler (Fatma Ünal-Burdur)	Mavi boncuk koldadır Benim gözüm yoldadır Gül yüzlüm kömür gözlüm Bu mâniler sanadır (Ayşe Teyzel-Sivas)	Hop hop aman olmuyor Eş eşini bulmuyor Güzel yüzlü sevdiğim Niye gönlün olmuyor (Çiçek Uzuner-Ordu)
Çıktım yayla düzüne Bastım suyun gözüne İşim gücüm olmasa Baksam yârın yüzüne (Abdullah Gülmez-Ordu)	İndim Canik düzüne Bastım naranın gözüne Baka baka bir oldum Hayırsızın yüzüne (Mehmet Demir-Ordu)	Zindan cihan gözüme Ah yâr inanmaz sözüme Öldüğüme yanmazdım Bir gün gülse yüzüme (Atilla Erbas-Ş.Urfa)

A benim bahtım yârim Gönlümün tahtı yârim Yüzünde göz izi var Sana kim baktı yârim (<i>Tuncer Okan-Amasya</i>)	Birecik'te köprü var Kadınlarda örtü var Aç yüzünü göreyim Sana bir çift sözüm var (<i>Hüsnüye Kirişçi-Ş.Urfa</i>)	Bağa girdim üzüm Gel izime izime Oğlan yanıma geldi Kurban ettim yüzüme (<i>Dürdane Özdemir-Osmaniye</i>)
Buz üstünde sarayım Seni kimden sorayım N'eyleyim kuru mektubu Hasret yüzün göreyim (<i>Gülfiye Kara-Sivas</i>)	Saçın örmeye geldim Hâlin sormaya geldim Meramin öyle değil Yüzün görmeye geldim (<i>Fadime Solmaz-Mersin</i>)	Şu dağların uzununu Yaprak tutmuş yüzünü Eğilin karlı dağlar Görem yârin yüzünü (<i>Gürcü Güven-Sivas</i>)
Karşıdan özüm bak Kaşımdan gözüm bak Yüreğinden dargınsın Gülerek yüzüm bak (<i>Mehmet Ereğ-Ordu</i>)	Odamı kireç eyle Yüzünü güleç eyle Ölüyorum derdinden Gel bana ilaç eyle (<i>İsmail Hakkı Acar-Sivas</i>)	

2.8. Boyun, Gerdan: Türk mânilerinde güzellik unsurlarından "gövdenin başla omuz arasında kalan bölgesi" (TDK, 2011, s. 390) "boyun" a nadir rastlanmakla birlikte "vücudun omuzlarla baş arasında kalan ön bölümü" (TDK, 2011, s. 931) "gerdan" a sıkça rastlamak mümkündür. Güzellik unsurlarından biri olan gerdanın en önemli özelliği beyaz olmasıdır. Gerdan; parlaklığı, göz alıcılığı, beyazlığı yönüyle aya, pamuğa benzetilmiştir. Altın, inci gibi değerli takılar güzelin gerdanına yakışan ziynet eşyalarıdır. Âşık, sevgilinin gerdanının güzelliğine zarar gelmemesi için sevgilinin sadaka vermesi gerektiğini ifade eder. Âşığın, sevgilinin gerdanından alacağı bir buse söz konusu sadakanın verilmesi anlamına gelir. Güzellik unsurlarından olan benin, bir başka güzellik unsuru olan gerdan üzerinde yer alması ayırt edici bir özelliktir. Bundan çok daha farklı kılıcı olanı ise ak gerdan üzerinde çifte benin olmasıdır. Güzelin, siyah genel özelliği ile bilinen zülfünü eğdirip beyaz gerdanına değdirmesi âşığın ölümüne dahi sebep olabilecek türden bir harekettir:

Odaya serdim halı Boynu ıhlamur dalı Gören maşallah desin Kimin var böyle yâri (<i>Hasan Ocakçı-Sivas</i>)	Mâniye maraz derler Güzele kiraz derler Eğil bir kez öpüyüm Gerdana beyaz derler (<i>Fatma Kuzucu-Sivas</i>)	Altını bozdurayım Gerdana düzdüreyim İpek mendil değılsin Cebimde gezdireyim (<i>Sündüz Türkan-Elazığ</i>)
Ay gerdan yeridir Bura meydan yeridir Geri gidin evliler Bura sultan yeridir (<i>Abdullah Gülmez-Ordu</i>)	Kayalar yarık sandım Yârimi uyanık sandım Açtım baktım gerdanını Açılmış pamuk sandım (<i>Resul Doğan-İzmir</i>)	Gümbür gümbür güzeller Gerdana gül dizerler Gerdan gülsüz olur mu Yiğit yarsız olur mu (<i>Zeliha Gür-Yozgat</i>)

Mâniciyim mânici
Ak gerdan altın inci
Eğer annen verirse
Varıcıyım varıcı
(Selvi Güner-G.Antep)

Maviliyem pazıyam
Ak gerdana yazıyam
Seni bana verseler
Dilenmeye razıyam
(Gülşen Meti-Sivas)

Merdivenden inerken
Boynuma sarılırken
Uyumuş da kalmışım
Gerdanından öperken
(Yeter Bodur-Ordu)

Mâniciyim mânici
Gerdan altında inci
Anam babam verirse
Varıcıyım varıcı
(Fatma Çil-Sivas)

Düştü cebimden düştü
Cıgara tabakası
Eğil bir yol öpeyim
Gerdanın sadakası
(Lütfiye Şentürk-Ordu)

Zülfünü eğdiren yâr
Gerdana değdiren yâr
Ölüme sebep sensin
Sebepsiz öldüren yâr
(Peyruza Gündüz-Mardin)

Mâniye maraz derler
Güzele kiraz derler
Eğil bir kez öpeyim
Gerdana beyaz derler
(Fatma Kuzucu-Sivas)

Mâni bilirim elli
Yitirsem yârim belli
Ben yârımı tanırım
Gerdanı çifte benli
(Nimet Karahan-Sivas)

2.9. Bel: Güzel, ince bellidir. Âşık, kollarını sevgilinin incecik beline kemer gibi dolamak, onu sarmak ister:

A buradan aşağı
Yollarım var yollarım
O incecik bellere
Kemer olsun kollarım
(Rükkat Demir-Ordu)

Karyolam dolan dolan
Üstünde kara yılan
İnce belimi kırdı
Siyah yelekli oğlan
(Ahmet Zor-Hatay)

Cevizin dalı ince
Yârimin beli ince
Ben askere gidiyom
Evleniriz dönünce
(Havva Eryılmaz-Manisa)

Yayla yolu düz gider
İnce belli kız gider
O kız yolu şaşırmış
İnşallah bize gider
(Rukiye Acun-Ordu)

Gümüş kuşak ince bel
Görüselim ey güzel
İki gönül bir olsa
Ayıramaz gelse ecel
(Saniye Adıgüzel-Kayseri)

Süpürgesi yoncadan
Gayet beli inceden
Ben seni esirgerim
Yerdeki karıncadan
(Talat Farımaz-Sivas)

2.10. Topuk: Türk mânilerinde topuk; ak, kınalı ve ergen kıza ait olma özellikleriyle güzele atfedilir. Ayrıca kınalı topuk, güzeli diğer güzellerden ayıran, sevgilinin tanınmasını kolaylaştıran niteliklerden biridir:

Kahve Yemen'den gelir
Bülbül çimenden gelir
Ak topuk beyaz gerdan
Her gün hamamdan gelir
(Mehmet Zor-Sivas)

Su gelir dal kökünden
İçilmez köpüğünden
Ben yârımı tanırım
Kınalı topuğundan
(Faika Soy Türk-Ordu)

Oy mengiler mengiler
At oynatır çengiler
O kınalı topuktan
Ah siksın da çengiler
(Mehmet Demir-Ordu)

Su gelir kütüğünden
İçilmez köpüğünden
Yılan olsam sarılsam
Ergen kızın topuğundan
(Fadime Çam-Sivas)

2.11. Ten: Güzellik unsurlarından “ten”in en belirgin özelliği beyaz olmasıdır. Güzelin beyaz teni, beyazlık ve tazeliği yönünden daha yeni yağmış kara benzetilir. Beyaz ten, beyazlığı ve parlaklığı yönüyle süte ve

aya da benzetilir. Güzelin gerdan, bilek, kol, göğüs, göbek, topuk gibi çeşitli uzuvları beyaz olmaları yönüyle övülür. Ayrıca çok az sayıdaki mânide esmer, kumral veya sarı ten güzellik unsuru olarak ifade edilir:

Karpuz kestim kan gibi Kızın gönlü var gibi Yatağı açtım baktım Yeni yağmış kar gibi (<i>Rasim Özdemir-Ordu</i>)	Karpuz kestim kan gibi Kızın gönlü var gibi Açtım baktım yorganı Taze yağmış kar gibi (<i>Fatma Öcalan-Sivas</i>)	Elinde süt küleği Sütten beyaz bileği Kâbe'de kabul olsun İkimizin dileği (<i>Şefika Derdiyok-Sivas</i>)
Aya baktım ay beyaz Kıza baktım kız beyaz Cebe baktım para az Bu kız bana yaramaz (<i>Mülkiye Çalışçı-Muş</i>)	Kahve Yemen'den gelir Bülbül çimenden gelir Ak topuk beyaz gerdan Her gün hamamdan gelir (<i>Mehmet Zor-Sivas</i>)	Kapıya gölge geldi Gönlüme dalga geldi Yârin beyaz kolları Boynuma halka geldi (<i>Rükkat Demir-Ordu</i>)
Al başına beyazı Gelsin dağların yazı Beyaz göğsün üstünden Kalksam sabah namazı (<i>Mehmet Demir-Ordu</i>)	A bu kalenin önü Çamur değil de bebek Kız peştamalı kaldır Parlasın beyaz göbek (<i>Rükkat Demir-Ordu</i>)	Mâniye maraz derler Güzele beyaz derler Kime derdimi yansam Yana yana gez derler (<i>Bedriye Mermer-Sivas</i>)
Beyaz sevme kirlenir Sarı sevme çillenir Seveceksen esmer sev Sevdikçe güzelleşir (<i>Ahmet Karaaslan-Kayseri</i>)	Bir kuş kondu alaca Bağladılar ağaca Öyle bir yâr sevdim ki Ne sarı ne karaca (<i>Abdullah Gülmez-Ordu</i>)	Sarı kavun soyulmaz Sarı kıza doyulmaz Sarı kızın koynunda Gece uyku uyunmaz (<i>Emine Can-Malatya</i>)

2.12. Boy: Güzel, uzun ya da orta boyludur. Uzun ve ince olması yönüyle selviye, fidana, minareye, çubuğa benzetilen güzel; boyunun uzunluğu ile âşığını kendine hayran bırakır. Türk zihniyeti, uzun boylu ile kısa boyluyu birbirine yakıştırmamış, kısa boyluluğu güzellik açısından bir kusur olarak göstermiştir. Ayrıca çiftlerin boyca birbirine denk olması önemsenmiş, bu çiftleri hiç kimsenin ayırmaya kıyamayacağı belirtilmiştir:

Çaydanlıkta çayım var Utanacak neyim var Gaziantep içinde Uzun boylu yârim var (<i>Zeynep Özkan-G.Antep</i>)	Fadime'm huylu musun Minare boylu musun Fadime'mi görenler Bir bir maşallah desin (<i>Elmas Yıldız-Trabzon</i>)	Armut daldan asılsın Çubuk boylum nasılsın İkimizin sevdası Defterlere yazılsın (<i>Abdullah Gülmez-Ordu</i>)
Bacada durdun yeter Gerdan kırdığın yeter Beni sana vermezler Boyumu gördüğün yeter (<i>Minure Duran-Yozgat</i>)	Karanfil oylum oylum Geliyor selvi boylum Selvi boylum gelince Şen olur benim gönlüm (<i>Havva Yumak-Antalya</i>)	Karşıdaki siniler İnil inil iniler Selvi boylu yârime Uzun boylu yâr derler (<i>Keziban Bıyıkoğlu-Kayseri</i>)

Gidene bak gidene Boyu benzer fidana Fidanda üç gül bitmiş Koklatmaz adama (Nazik Kılıç-K.Maraş)	Altın yüzük var benim Parmağıma dar benim Karşı köyün içinde Fidan boylu yâr benim (Fatma Karagöl-Ordu)	Altın yüzüğü morlu Benim sevdiğim zorlu Adını bilmem amma Kendisi fidan boylu (Mevlûde Ceran-Sivas)
Yaylaya mı gidiyon Boylarına maşallah Bizim evde gelin yok Sen olursun inşallah (Mehmet Demir-Ordu)	Değirmen üstü çiçek Orak getirin biçek Benim sevdiğim güzel Orta boylu mor çiçek (Hülya Kılıç-K.Maraş)	Karanfilin yangısı Benim yârim hangisi Ben yârimi bildim Orta boylu kendisi (Ali Kaya-Tokat)
Altın yüzük var benim Parmağıma dar benim Şu gelenler içinde Orta boylu yâr benim (Adile Kayahan-Ankara)	Bahçelerde bol hıyar Boyun boyuma uyar İkimiz bir boydayız Ayırmaya kim kıyar (Şengül Bayar-Hatay)	Bahçelerde mor hıyar Boyu boyuma uyar İki gönül bir olsa Ayırmaya kim kıyar (Emine Karadağ-Malatya)
Tiren geliyor tiren Yeni buldu soşayı Benden size vasiyet Alman boydan kısayı (Fadime Uçar -Sivas)	Kavurma koydum tasa Doldurdum basa basa Kız ben seni alırdım Boyun kısa olmasa (Rükkat Demir-Ordu)	Leblebi koydum tasa Doldurdum basa basa Benim yârim iyi ya Azıcık boydan kısa (Osman Koç-Ordu)

2.13. Yaş: Gençlik ile güzellik arasında var olan tabii ilişki mânilere de yansımıştır. Güzellik, sevmek ve sevilmek daha çok gençlere yakıştırılmıştır:

Belen dağı başında Kara sürme kaşında Benim sevdiğim dilber Henüz on dört yaşında (Ali Kemal Sezgin-Kayseri)	Kara üzüm bağında Gamzesi yanağında Kara gözlü sevdiğim On üç on dört yaşında (Muzaffer Eker-Ankara)	Gökte yıldız sayılmaz Çiğ yumurta soyulmaz On beşinde degen kız Sevme ile doyulmaz (Şaibe Arslan-Ş.Urfa)
Gökte yıldız sayılmaz Tırnak etten ayrılmaz On yedide kızların Cilvesine doyulmaz (Melahat Koçyiğit-Eskişehir)	Karanfilsin bibersin Köyümüzde dilbersin Ben sana meyil vermem On beşinde gidersin (Rasim Özdemir-Ordu)	Üzüm aldım asmadan Fistan giydim basmadan Alacaksın al beni On beşime basmadan (Emine Soytürk-Ordu)
Uzun saçlı güzelim Gel on sekiz yaşına Beş bin lira kazandım Harcayayım peşine (Rükkat Demir-Ordu)	Tencerede toz olsam On beşinde kız olsam Yâr kapıya gelince Evde yalnız olsam (Sabiye Ergin-Ordu)	Sepetteki arılar Ölsün goca karılar Yaşasın ergen kızlar Sarsın deliganlılar (Mevlûde Kutlu-Sivas)

2.14. Söz: Güzellik unsurlarından söz, etkileyciliği ile dikkat çeker. Konuştukça ağızından bal dökülen sevgilinin şirin, işveli sözleri daima hatırdadır. Sevgilinin sözleri altın gibi değerli ve güzeldir; âşık, sevgilinin bu türden sözlerine doyamaz. Zira sevgili o kadar güzel sözlü, tatlı dillidir ki bu özelliğiyle istediğini kendine bağlayabilir, emri altına alabilir. Sevgilinin

sitem dolu kötü sözleri, son derece kırıncıdır. Hatta bu sözler, türlü badirelerden sağ kurtulmuş bir yiğit âşığın ölümüne bile sebep olabilir:

İplik çektim kilimden Bal akıyor dilinden Kız biraz yavaş yürü Düşeceğim yelinden (Ali Kocaman-Adana)	İlkbahara yaz derler Şirin söze naz derler Kime derdim söylesem Bu dert sana az derler (Nazlı Pişkin-K.Maraş)	Haççe'ler hatun olur Sözleri altın olur Haççe'yi seven uşak Yana yana kül olur (Rükkat Demir-Ordu)
Sarı sarı saçları Yeşil yeşil gözleri Ah bu yâr kimindir Ah ne güzel sözleri (Gülnoz Tokmak-İstanbul)	Ey yerleri yerleri Ne tatlıdır dilleri Yine oyuna çıkmış Sinop'un güzelleri (Saniye Demirbaş-Sinop)	Yumak yumaktır elin Gayet incedir belin Yılana baş eğdirir O senin tatlı dilin (Fatma Ekisi-Kastamonu)
Akşam oldu yanıyor Ordu'nun ışıkları Çok hoşuma gidiyor Yârin konuşukları (Fadime Koç-Ordu)	Ay ucalar ucalar Kurum tutmuş bacalar Hiç aklımdan çıkmıyor Konuştuğun geceler (Gülizar Yiğit-Ankara)	Yaylanın çimenini Elimde kuruturum Yâr senin sözlerini Ölürsem unuturum (İfaket Hüsem-Ordu)
Ateşin közlerinden Doymadım sözlerinden Bilsem ayrılık vardı Öperdim gözlerinden (Bakiye Arslantürk -Samsun)	Tepsi üstü börekler Kat kat oldu çörekler Sitem sözlü kızlara Dayanır mı yürekler (Ömer Şahin-Sivas)	Ateşi köz öldürür Sürmeyi göz öldürür Kılıç kesmez yığidi Bir kötü söz öldürür (Âdem Ceylan-Yozgat)

2.15. Gülüş: Türk mânilerinde gülüş, güzelin/sevgilinin gülüşüne ait bir özellik (içten, sıcak, sevgi dolu vb.) ile veya güzelin bizatihi mütebessim olmasıyla ilgilidir. Güleç olmak, güzellik unsurudur ve bu, güzelde arzulanan bir niteliktir. Ayrıca güzelin, âşığına gülmesi "kabul, onay" anlamı taşır ki âşık, bunu yaşama uğrunda ölecek bile olsa buna aldırış etmez:

Reçelleri var vişneli Kızları var çeşnili İçlerinden bir yâr sevdim Sımsıcak gülüşleri (Yasemin Akay-Karaman)	Arpa buğday güç olur Dibekte çeç çeç olur Eğer güzel ararsan Güzeller güleç olur (Sabiye Ergin-Ordu)
Şu dağlar kireç olsa Davarı erkeç olsa Güzel çirkin istemem Sevdiğim güleç olsa (Nazmiye Allı-Konya)	Cihan zindan gözüme Ah yâr inanmaz sözüme Öldüğüme yanmazdım Bir gün gülse yüzüme (Atilla Erbaş-Ş.Urfa)

2.16. Koku: Güzel/sevgili; gül gibi, menekşe gibi daima hoş kokuludur. Âşık, bazen gül/menekşe kokulu olan sevgilinin güzel kokusunun üzerine sindiği mendiliyle avunur. Bazen de rüzgârın getirdiği sevgilinin kokusuyla türlü duygular içinde kavrulur:

Altın yüzük var benim
Parmağıma dar benim
Şu köylerin içinde
Gül kokulu yâr benim
(*Sevim Atay-Tokat*)

Başındaki al fesi
Gül kokuyor nefesi
Acep beni almaz mı
Yengemin Hanife'si
(*Fadime Koç-Ordu*)

Kapım kapına yakın
Yel vurur gelir kokun
Köyde Müslüman yok mu
Yâri koynuma sokun
(*Hatun Kambur-Sivas*)

Ay doğar sini sini
İlkindi günü gibi
Yârim kokun geliyor
Akdağ'ın gülü gibi
(*Zeliha Gür-Yozgat*)

Bir ay doğar meşeden
Yârim çıktı köşeden
Rengini gülden almış
Kokusu menevşeden
(*Ruhan Özeygün-Sivas*)

Sivas'ın kapıları
Yüksektir yapıları
Yel vurdukça geliyor
O yârin kokuları
(*Kadriye Mutlu-Sivas*)

Baharın gülü gibi
Gezerim deli gibi
Senden bir koku geldi
Şahinkaya gülü gibi
(*Kadir Kural-Samsun*)

Odanın yapısına
Çıkarım kapısına
Yâr mendili göndermiş
Yatarım kokusuna
(*Fatma Öcalan-Sivas*)

2.17. Süs, Takı: Süslü olmak, süslenip gezmek güzelin ayırt edici özelliklerinden biridir. Süsün en güçlü çağrışımlarından biri şüphesiz takıdır. Güzelliğine güzellik katmak, güzelliğini ışıltılı bir takıyla fark ettirmek isteyen güzelin, kullandığı süs eşyaları arasında saat, püskül, yüzük, bilezik, beşibirlik, boncuk, altın zincir, inci gerdanlık, elmas küpe, gümüş kuşak, sedef düğme vb. vardır. Süsü çok seven güzelin pahalı takıları ciddi masraf gerektirir ki herkes bu külfete katlanamaz:

Kahve koydum cezveye
Yârim çıkmış gezmeye
Yârim süslenmiş gezer
Yüreğimi ezmeye
(*Ahmet Zor-Hatay*)

Evleri yakın yârim
Saati takın yârim
Düşmanlar başkaldırmış
Kendini sakın yârim
(*Gülşen Metin-Sivas*)

Yaylanın yollarında
Bilezik kollarında
Kız ben seni sevdim de
Pınarın yollarında
(*Hatice Gönül-Ordu*)

İncidir benim yakam
Sedeften düğme takam
Eller ne derse desin
Allah'tır benim arkam
(*Hatice Ateş-Antalya*)

Çini tabakta pekmez
Al dudaktan kim öpmez
Benim aldığım maaş
Senin süsüne yetmez
(*Muzaffer Utar-Tokat*)

Su koydum su tasına
Salonun ortasına
Yârim püskül takınmış
Kulacının ortasına
(*Ayşe Yıldırım-Sivas*)

Boğazında beş beşli
Beşi de sıra sıra
Gir koynuma sevdiğim
Belimi kıra kıra
(*Hatice Azgın-Trabzon*)

Evlerinin önü güve
Altın zincirim hediye
Aç kapıyı nazlı yârim
Saatler geldi yediye
(*Sebahat Şenel-Samsun*)

Masa üstünde pekmez
Bu pekmez bize yetmez
Senin aldığın maaş
Benim süsüme yetmez
(*Fadime Saylan-Yozgat*)

Parmağında yüzükler
Kolunda bilezikler
Nazar alırsın bacım
Nedir bu güzellikler
(*Salih Güzel-Ordu*)

Kiremidin çanağı
Yaptır oğlan konağı
Getir beşibirliği
Öptüreyim yanağı
(*Fatma Çakmak-Sivas*)

Gerdanında inciler
Hep onların pası var
Çifte çifte gezmenin
Bir de ayrılması var
(*Lütfiye Şentürk-Ordu*)

Elmas küpe takarım Her gün yola bakarım Baktım yârim gelmiyor Bu yolları yıkarım (<i>Safiye Erdoğan-Sivas</i>)	Gümüş kuşak ince bel Görüselim ey güzel İki gönül bir olsa Ayıramaz gelse ecel (<i>Saniye Adıgüzel-Kayseri</i>)	Yan Ali yarıktan Balık yenmez kılçıktan Çamlıca'nın kızları Yürüyemez boncuktan (<i>Sevim Atay-Tokat</i>)
Mâniciyim mânici Ak gerdan altın, inci Eğer annen verirse Varıcıyım varıcı (<i>Selvi Güner-G.Antep</i>)	Altını bozdurayım Gerdana düzdüreyim İpek mendil değilsin Cebimde gezdireyim (<i>Sündüz Türkan-Elazığ</i>)	Altını ezdireyim Gerdana dizdireyim Cep elması değil ki Cebimde gezdireyim (<i>Ali Rıza Üye-Tokat</i>)

2.18. Yürüyüş: Yüzdeki nazlı ifadeyle uyumlu bir biçimde salına salına yürümek, güzele ait güzellik unsurlarından biridir. Sevgilinin cilveli işveli, edalı yürüyüşü/gidişi/süzülüğü/salınışı âşığın başını döndürür; onu kendine hayran bırakır:

Gidenin üçü güzel Sallanır saçı güzel Saçı başını yesin Yolda yürüyüşü güzel (<i>Ümmühan Özsevim-Sivas</i>)	İplik çektim kilimden Bal akıyor dilinden Kız biraz yavaş yürü Düşeceğim yelinden (<i>Ali Kocaman-Adana</i>)	Bu kız kimin kızı Giymiş beyaz kırmızı Bir yürür bir sallanır Aklımı aldı itin kızı (<i>Leyla Demircioğlu-Osmaniye</i>)
Kuş kayada süzülür Atlı yola dizilir Ergen kızın âdeti Bir yürür bir süzülür (<i>Adile Karadağ-Sivas</i>)	Yol üstünde nalini Gel salını salını Küçük boylu sevdiğim Ol babamın gelini (<i>Elfidan Şanlı-Ordu</i>)	Ordu'nun inişleri Yârin inci dişleri Yaktı beni kül etti Yârimin gidişleri (<i>Çiçek Uzuner-Ordu</i>)

2.19. Cilve/İşve/Eda/Naz: Güzelin/sevgilinin en dikkat çekici özelliklerinden biri de cilvesidir. Sevgilinin edası, işvesi, cilvesi, nazı âşığın aklını başından alır. Güzeller içinde en çok sevilen, gönül çelen nazlı olandır. Âşık; güzelin cilvesine, nazına vurulur. Nazlı yâre doyamayan, onun yollarını gözleyen âşık; sevgilinin daima kendi yanında, yakınında olmasını arzu eder:

Ağacın tepelisi Kızların küpelisi Kız olsun gelin olsun Sevilir cilvelisi (<i>Rükkat Demir-Ordu</i>)	Hastayım nar isterim Döşeği dar isterim Dar döşeğin üstünde Cilveli yâr isterim (<i>Çiçek Uzuner-Ordu</i>)	Hanımın incesine Vuruldu cilvesine Ben yârime kavuştum Darısı cümlesine (<i>Gönül Yerlikaya-Artvin</i>)
Gökte yıldız sayılmaz Tırnak etten ayrılmaz On yedide kızların Cilvesine doyulmaz (<i>Melahat Koçyiğit-Eskişehir</i>)	Ay doğar ayazlanır Gün doğar beyazlanır O yâr beni görünce Hem güler hem nazlanır (<i>Zeynep Bağcı-G.Antep</i>)	Derenin oylumuna Kuş konar yayılımına Kavuşalım nazlı yâr Geldik yol ayrımına (<i>Hacer Yüce-Yozgat</i>)

Bahar gördüm yaz gördüm Güzel gördüm naz gördüm Her tarafı dolaştım Senin gibi az gördüm (<i>Tuncer Okan-Amasya</i>)	Elmayı sayamadım Cebime koyamadım A benim nazlı yârim Ben sana doyamadım (<i>Yusuf Satı-Bingöl</i>)	İndim dereye durdum Bir çift gövercin vurdum Gövercini arar iken Ben nazlı yâri buldum (<i>Saniye Demirbaş-Sinop</i>)
Kiremidin buzuna Bakmam elin kızına Her gün yanar durumum Edasına nazına (<i>Muzaffer Eker-Ankara</i>)	Masa üstünde bardak Bu bardak bizim bardak Şu benim nazlı yârim Hem dondurma hem kaymak (<i>Ahmet Zor-Hatay</i>)	Niğde'den çıktım yola Vardım izsiz bir hana Benim nazlı yârimi Vermişler bir yabana (<i>Pakize Öztürk-Niğde</i>)
Sarı kurdelem sarı Dağlara saldı yâri Dağlar kurbanın olam Tez gönder nazlı yâri (<i>Suna Taşkıran-Kars</i>)	Kapınızın önünde Tutuldu yâr dizlerim Çık kapıya nazlı yâr Görsün seni gözlerim (<i>Meliha Eryılmaz-Sivas</i>)	

3. SONUÇ

Bir milleti millet yapan, o milleti diğerlerinden ayıran, milleti oluşturan bireyleri birbirleriyle kaynaştıran; bir milletin hayatı algılayış, anlayış ve yaşayış tarzı olan kültürün en önemli unsuru dildir. Dil, kültürün taşıyıcısıdır. Bu özelliğiyle dil; bir milletin kültürünün nesilden nesile iletilmesi, başka coğrafyalara taşınması, oralarda yaşayan toplumlara aktarılması vazifesini de üstlenir. Büyük ve güçlü olan, daha çok işe yarayan dilin konuşanlarının kendi ülkeleri dışındaki topraklara ve o topraklarda yaşayan insanların duygu ve düşünce dünyalarına uzun vadede egemen olmaları söz konusudur ki bu, günümüzde yaşanan dil savaşlarının başlamasının ve kızışmasının temel nedeni olarak görülebilir. Bu savaşlar, bazı dillerin hızla yayılmasına, bazılarının önemini kaybetmesine, bazılarının da yok olmasına neden olmaktadır. Dilin ölmesi, o dili konuşan milletin başkalaşarak tarih sahnesinden silinmesi anlamına gelir. Bu yüzden bir milletin kültür hazinelerini ortaya çıkartacak, koruyacak, onlara işlerlik kazandırarak onları kuşaktan kuşağa nakledecek; o milletin dilinin tarihî derinliğini, zenginliğini, anlatım olanaklarını ve gücünü gözler önüne serecek çalışmaların gerçekleştirilmesi bir dilin dolayısıyla milletin varlığını sürdürmesi açısından hayati öneme sahiptir.

İnsan, kavramlarla düşünür. Kavram, “bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımıdır.” (TDK, 2011, s. 1358). Düşünme, zihindeki kavramlar arasında anlamlı örüntüler kurma eylemidir ve zihindeki kavramların sayısına bağlı olarak gerçekleşir. Kavramlar, kelimelerle karşılanır. Bir dilde bir kavramı karşılamak için kullanılan kelime sayısı ile o dili konuşan milletin o konudaki akıl yürütme, hayal kurma ve yaşam tecrübelerinin çokluğu doğru orantılıdır. Türkçede “güzel” ve “güzellik” sözlerinin kavram ve çağrışım alanına giren kelimelerin sayısı düşünüldüğünde Türklerin çok eski dönemlerden bu yana son derece

gelişmiş bir güzellik duygusuna, estetik zevk ve anlayışına sahip; güzelden anlayan bir millet olduğu sonucuna ulaşılır. Türk milletine ait eşsiz, sayısız her türden sanat eseri bu yargının ispatı niteliğindedir.

Türk edebiyatında, aynı kültür kaynağından beslenen ancak farklı dönemler hâlinde gelişen "halk edebiyatı" ve "divan edebiyatı"nda kullanılan güzellik unsurları hemen hemen birbirinin aynıdır. Bu bağlamda çalışmamızın temelini oluşturan Türk mânilerinde güzellik unsuru olarak *saç, kaş, kirpik, göz, ben, yanak-gamze, yüz, boyun-gerdan, bel, topuk, ten, boy, yaş, söz, gülüş, koku, süs-takı, yürüyüş, cilve/işve/eda/naz* mazmunlarının kullanıldığı tespit edilmiştir.

KAYNAKLAR

- Artun, E. (1995). Ozandan Âşığa Halk Şiiri Geleneğinin Kültür Kaynakları. 20 Haziran 2013, <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/44.php>.
- Bilgiç, E. (1986). *Millî Kültür Davamız*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Çakmak, S. (2012). Gösteren ve Gösterilen Boyutlarıyla Türkçede "Güzellik" Kavramı Üzerine. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (48), 17-28.
- Çelik, A. (2005). *Mânilerimiz ve Trabzon Mânileri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Demir, N. (2013). *Türk Mânileri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Elçin, Ş. (1993). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Enginün, İ. ve Kerman, Z. (1988). Dede Korkut Kitabında Kadın. *Mehmet Kaplan'dan Seçmeler*, (1, 25-38). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Ergin, M. (1995). *Üniversiteler İçin Türk Dili*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Eyduran, A. (2010). Klâsik Türk Edebiyatında Bir Güzellik Unsuru Olarak Hâl/Şâme. *Turkish Studies*, 5/3, 177-207.
- Filizok, R. (2011). İşaret Yahut Gösterge Nedir?. 14 Haziran 2013, <http://www.ege-edebiyat.org/wp/?p=1549>.
- Günay, U. (1999). *Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gürbüz, M. (2010). Şiir Semasının Yegâne Yıldızı; Güzeller Sultanı. *Turkish Studies*, 5/3, 242-257.
- Kaplan, M. (2012). *Kültür ve Dil*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kurum Yayını: TDK (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Şahin, K. Ş. (2011). Sevgilinin Güzellik Unsurlarından Saç ve Saçın Âşık Üzerindeki Etkisi. *Turkish Studies*, 6/3, 1851-1867.
- Tural, S. (1988). *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Turhan, M. (1969). *Kültür Değişmeleri*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Yılmaz, A. (2004). Türk Kültüründe Kadın. *Millî Folklor*, (61), 111-123.